

בס"ד
גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת ויגש
גליון 8

ת. אף אכסיו לא ידע. ²

² מצאתי בשבט הלוי על בראשית עמוד תפט' שעומד בזה בתוך עוד שאלות "גם צריך ביאור למה שאל יוסף העוד אבי חי בלשון יחיד, הרי עתה כבר נתגלה להם שהוא יוסף, והוי ליה למימר העוד אבינו חי בלשון רבים וכו'".

בכדי לבאר זאת מקדים מה שקשור לתחילת פרשת וישב שכתוב (בראשית לז' ג') "וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים", דצ"ב היאך הוסיף יעקב אבינו חיבה יתירה לבנו ליוסף יותר משאר בניו, והרי חיבה זו גרמה לקנאה ותחרות בין השבטים וארע מה שארע, וע"ז אמרו חכמינו ז"ל לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. ולולי דמסתפינא יש לומר, דלעולם זו היתה דרכו של יעקב אבינו שלא שונות בין הבנים כמאמר הגמ', איברא יעקב אבינו ראה ברוח קדשו את נשמתו הגדולה של יוסף הצדיק, אשר היא ראויה ביותר להמשיך את מסורת האבות והקדושה יותר מכל אחיו. וידוע שיוסף היחיד מבין האחים שנמנה להיות מן השבעה רועים וכו', אשר על כן כל מאוייו וחפצו כל ימי חייו היתה עבור ההצלחה הרוחנית של יוסף, בעבורו היתה כל עבודתו אצל לבן כ"ב שנה, וכו', עמו למד יעקב תורה והוראה בימים אשר יוסף היה בצילו וכו', וע"כ בגין כל התורה שלמד עשו והכשירו להורות הוראה בישראל, עשה לו מלבוש הראוי ויאה לאצטלא דרבנן כתנת פסים.

והנה בודאי לא בשביל כתונת הפסים עצמה היתה קנאת האחים, אלא על זה היה דוה לבס למה יגרעו מיוסף שזוכה ללמוד עם יעקב אביהם יומם ולילה ולקבל ממנו את התורה שלמד עם אבותיו הקדושים ובבית שם ועבר, והשתעשע עמו וכו'.

ובזה יבואר, דבהתוודע יוסף אל אחיו, חזר לשאול מה שלא שאל עד כה, על מצב חיים רוחניים של אביהם, העוד אבי חי, האם התורה היראה, רוח הקודש והנבואה, העודם קיימים, ודייק לשאול בלשון יחיד העוד אבי חי, ולא אמר העוד אבינו חי, להורות על החלק שזכה יוסף צדיקא שהיה יעקב לו לאב יותר משאר האחים בהשפעתו המיוחדת עליו לאלפו תורה ובינה. וכוונת תיבת אבי כענין שנאמר באלישע בשעה שעלה אליהו רבו בסערה השמימה, אמר אבי אבי כרב ישראל ופרשיו, ופרש"י רבי רבי, וגם כאן אמר העוד אבי חי, היינו רבו שלמדו תורה. וכו' ולעת כזאת שראו השבטים שזוהי דאגתו העיקרית והראשונה מיד בעת התגלותו, ובפרט לאחר שעבר עליו מה שעבר, בבית פוטיפר,

אילו פינו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקים להודות להשי"ת על החסד העצום שזיכה אותנו בזכות העצומה שנצטרפו לאחרונה עוד עשרות רבות של קוראים לגליון השבועי, שהקב"ה יעזור שאכן נזכה להגדיל תורה ולהאדירה, בעניני הפרשה ובעניני עבודת התפילה, ושוב נבקש מכל אחד, מי שבידו להוסיף הערות והוספות בענינים אלו, נשמח מאד בזיכוי הרבים, ונשמח בצירוף של עוד קוראים, כי ע"י זיכוי הרבים יותר גדול, זוכים לסייעתא דשמיא שלא יצא תקלה ח"ו מתחת ידינו.

בהזדמנות זו נודה לכל אלו שמעודדים בדברים החמים, ולכל אלו שמביאים עצה טובה איך לשפר את הגליון בכל התחומים,

הננו נענים לבקשת רבים שביקשו לתועלת קריאת הגליון, לקצר את אורך הגליון.
משום שתפסת מרובה לא תפסת ותפסת מועט תפסת הרבה תועלת

שהקב"ה יעזור שאכן נוכל לעשות את רצונו יתברך לקדש שם שמים.

פרשת ויגש - תשע"ט. ¹

ש. בפרשת ויגש מצינו שיוסף אומר (בראשית מה' ג') "העוד אבי חי וגו'", וכן אח"כ (שם ט') "מהרו ועלו אל אבי וגו'", ואח"כ עוד (שם יג') "והגדתם לאבי וגו' והורדתם את אבי הנה". מדוע בכל המקומות מזכיר יוסף אבי לשון יחיד כאילו יעקב רק אביו, הרי עתה לאחר שנתגלה יוסף לאחיו ולא שונאים זה את זה, היה צריך לומר עלו את אבינו לשון רבים.

¹ לבקשת מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א אין לסמוך על מה שאני עונה מקופיא.

הגליון הוא מהדורת ביקורת ועריכה של קונטרס עזרת אליעזר, תשובות שזכינו בס"ד לקבל בכתב יד ממרן שליט"א. הערות ניתן להעביר למשפחת קרביץ.

כולנו תפילה שאי"ה נוכל במשך השנים להשלים את השו"ת על כל הפרשיות, ועל עבודת התפילה. הגליון יוצא לזיכוי הרבים, ואין להשתמש בזה לשום דבר אחר ללא רשות, וכל הזכויות שמורות.

בס"ד
גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת ויגש
גליון 8

ת. אולף³

ש. הקב"ה אמר ליעקב אבינו לפני שיורד למצרים, (בראשית מו' ד') "אנכי ארד עמך מצרימה וגו'". האם כיוון שהקב"ה ירד עמו, לא הוצרך יעקב בירידה זו לומר תפלת הדרך, כי ידע שהקב"ה עמו, או שגם אמר.

ת. א. אינו צריך לתפלת הדרך.
ב. לא פלא⁴.

ש. כתוב בפסוק בפרשת ויגש (בראשית מו' ה') "ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ואת טפם ואת נשיהם בעגלות וגו'". מדוע היה צריך לשאת אותם, העגלות נוסעות והאנשים עליהם, ודי לומר "ויסע יעקב אביהם וגו' בעגלות", ומהו "וישאו בני ישראל", וכי צריך לשאת את יעקב על העגלה.

ת. הם לרלו הסוסיט.

ש. בזמן שיעקב הוצרך ללכת לקבל הברכות מיצחק, הגם שנאמר לו בנבואה ע"י רבקה שצריך ללכת, מצינו בחז"ל

³ בשבט הלוי על בראשית עמוד תקיד' מצאתי שמביא שאלה זו "יש לדייק דכשבא יעקב בארה שבע כתיב ויסע ישראל ולא כתיב במה נסע, ואילו להלן כתיב וישאו וגו' בעגלות אשר שלח פרעה. ומרן החתם סופר זי"ע תירץ, דמביתו לבאר שבע לא נשאוהו בהעגלות, כי שמא לא יתן לו ד' רשות לרדת למצרים, ונמצא משתמש בעגלות של פרעה שלא ברשות. ואפשר לפרש, כי יעקב אבינו ע"ה בהאי פחדא יתיב על גורל צאצאיו במצרים, ערות הארץ ובאורך הגלות שם, וע"כ עדיין לא נסע בעגלות של פרעה, כלומר בזה הורה שלא קיבל על עצמו עול הגלות, אולם משהובטח מפי הקב"ה על ברית השבטים, שעל זה ויזבח זבחים כדאיתא במדרש, והובטח אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, ששכינה תרד עמהם למצרים, אז קיבל על עצמו עול הגלות, וע"כ כתיב בתריה, וישאו וגו' בעגלות אשר שלח פרעה".

כעין זה הביאו בספר פנינים משולחן גבוה עמוד רכב' בשם הגאון ר' משה מרדכי אפשטיין זצוק"ל שתירץ שיעקב חשש לרדת למצרים, שחשש שמא בניו יטעמו במצרים, וכל עוד לא גמר בלבם לרדת למצרים, אסור לו להשתמש בעגלות, כי פרעה שלח את העגלות רק כדי להביאו למצרים, ולא לנסוע סתם למקום אחר, ורק כשהקב"ה אמר לו לרדת והחליט שיורד, אז הסכים לנסוע בעגלות.
⁴ תשובה בהזדמנות אחרת.

ש. כתוב בפרשה (בראשית מה' כז') "וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו ותחי רוח יעקב אביהם". אומר רש"י "סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה וכו'".

לכאורה אם המטרה בעגלות זה סימן ליעקב שיוסף זוכה במה למדו כשעזבו, מדוע לא אמר לאחיו שיאמרו זאת בפיהם, שיוסף אמר לומר לך שהוא זוכר שלמדתם ביחד סוגית עגלה ערופה, ומה הענין להזכירו דוקא ע"י עגלות ממש.

ת. כי מנה אין ראיה אולף מאצו ט"כ.

ש. בפרשת ויגש מצינו שיעקב ראה את העגלות שיוסף שלח, ואז כתוב (בראשית מו' א') "ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע וגו'". ולא נזכר כלל שנסע בעגלות. ואח"כ בהמשך (שם ה') כתוב "ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני ישראל את יעקב אביהם וגו' בעגלות אשר שלח פרעה וגו'". מדוע כשנסע לבאר שבע זה היה בלי העגלות, כי לא נזכר עגלות בפסוק, ורק כשנסע מבאר שבע, נסע בעגלות.

ת. כי זה קרוב.

ש. עוד יותר קשה, הרי ודאי שהעגלות היו עמהם כל הזמן מתחילת הנסיעה לבאר שבע, א"כ מדוע אז לא נסע בעגלות, ורק מבאר שבע נסע בעגלות.

ת. לצעדיק ועפחות.

ש. האם אפשר לפרש בס"ד, כשיעקב נסע לבאר שבע, נסע לעבוד את הקב"ה כפי שהפסוק מעיד (שם א') "ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק", ואז זכה שהקב"ה התגלה אליו ואמר לו לרדת למצרים. כשהולכים לעבוד את הקב"ה, כמה שאפשר ללכת בעצמו בלא לנסוע בעגלות עדיף טפי מצד שכר פסיעות, ולכן לא הסכים לשבת עדיין בעגלות. ורק אח"כ כשיצא מבאר שבע למצרים, שם נסע בעגלות.

בבית האסורים, גם נתעלה הלהיות משנה למלך מצרים, ועודנו שרוי במצרים ערות הארץ, ועכ"ז ראשו ומחשבתו קשור בעבותות אהבה אל אביו, וכל דאגותיו הוא רק, העוד אבי חי, האם יוכל לקבל עוד תורה מיעקב אבינו כבימי קדם, על כן רק עתה ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, מפני הבושה, כי ראו והבינו כמה רחוקים הם ממנו".

בס"ד
גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת ויגש
גליון 8

כלל כי זה ביתו. א"כ צריך ביאור, חז"ל מיד ממשיכים "ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנאמר אלוקים נצב וגו'". לכאורה אם מדובר שמתפללין בבית הכנסת, הרי השכינה שם גם לפני שהם באים, כי שם ביתו, ומה נוסף עתה במה שיש עשרה שמתפללים שם.

ת. נתוסף קדושה.⁶

ש. האם אפשר לדייק מלשון חז"ל "ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם", שאין הכוונה שמתפללין בבית הכנסת אלא בסתם בית וכדומה שאז יש חידוש שכיון שהם עשרה זוכין ששכינה עמהם, ואילו בבית הכנסת גם ביחיד זוכה ששכינה עמו, כי תמיד הקב"ה משרה שכירתו בבית הכנסת.

ת. שמתפללין בבית הכנסת.

ש. חז"ל בברכות (ו' ע"ב) אומרים "אמר ר' יוחנן בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה". הנה דרך דוגמא יש בית כנסת שקבעו מנין לשחרית בשעה 6.20 בכל בוקר ולא תמיד יש מנין בשעה זו, ורק בהמשך לקראת ברכו מתאסף מנין מצומצם. מתי זה הזמן שהקב"ה כועס, האם בשעה שקבעו לתחילת התפילה, כגון בשעה 6.20 כשאינן עשרה, או רק באופן שלבסוף לא התקיים המנין כלל, שלא באו בסוף עשרה.

ת. כשאחריט הזמן שקבעו.

ש. אם יש כזה מנין שבתחילת פסוקי דזמרה אין עשרה אנשים ובאים רק אח"כ עם טלית ותפילין עד ברכו, האם ראוי להתפלל בכזה מנין או לחפש מקום אחר.

ת. אפשר.

ש. בגמ' בברכות ו' ע"ב מצינו שהקב"ה כועס כשמגיע לבית כנסת ולא מוצא שם עשרה בתחילת התפלה בשעה שקבעו. לפי"ז מה יעשו מנין מצומצם של שתיים עשרה אנשים, ובדרך כלל אין בדיוק עשרה בזמן שקבעו, שיש מאחרים שבאים באמצע פסוקי דזמרה, א"כ מה יעשו שאר חברי המנין בכדי שהקב"ה לא יכעס עליהם.

ת. יצלוהו.

⁶ הרב טוביה שפיגל נ"י רצה לדייק מלשון חז"ל "עמהם", הרי שנוסף להם איזה מעלה.

שהלך כפוף והמלאכים עזרו לו ללכת, כי מצידו לא רצה. האם גם כאן אפשר לפרש בס"ד כן, נכון שהקב"ה אמר לו לרדת למצרים, אבל מצידו לא רצה ללכת לכזה מקום, הלך כאנוס על פי הדיבור, ולכן נשאו אותו על העגלה.

ת. אולי.

ש. בפרשת ויגש (בראשית מו' כא') מובא כל השמות של בני בנימין, וחז"ל בסוטה לו' ע"ב דורשים את כל השמות על מה שאירע ליוסף "בלע שנבלע בין האומות וכו'". נשאלתי מנין ידע בנימין מה אירע ליוסף שנבלע בין האומות, הרי האחים עשו חרם שאף אחד לא יגלה שמכרו את יוסף, ואפילו שיתפו את הקב"ה עמהם, א"כ מנין ידע בנימין את מה שאירע.

ת. ברוח הקודש.⁵

ש. האם אפשר לפרש בס"ד שבנימין לא ידע כלום, אבל משמים סובבו שיקרא כל מיני שמות שקשורים לכל מה שאירע ליוסף, ואח"כ כשיוסף התגלה אל אחיו ונודע לו על המכירה, אז התברר לבנימין עד כמה כל השמות שנתן, מתאימים למה שאירע.

ת. אינו נכון.

שו"ת עם מרן שליט"א על עניני תפילה
לחיזוק עבודת התפילה.

המשך חשיבות התפילה במנין ועשרה ראשונים.

ש. הגמ' בברכות אומרת בדף ו' ע"א בברכות "אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר אלוקים נצב וגו'". מבואר בפשטות שהקב"ה נמצא בבית מועד שלו כלשון רש"י גם כשלא מתפללים ולא נמצאים שם

⁵ בהערות למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בסוטה עמוד רי' מצאתי ששואל אע"פ שהשבטים קללו והחרימו כל מי שיגלה את מכירת יוסף ושתפו להקב"ה עמהם, א"כ מנין ידע בנימין ממכירת יוסף שנתן שמות בניו על שמו ועל מצבו, ותיקן, שרש"י כתב בבראשית לז' לג' שיצחק ידע שהוא חי ואמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו והיינו דהשבועה היתה שלא יגלו ליעקב אבל אחרים ידעו ומכאן היתה ידיעתו של בנימין.

בס"ד
גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת ויגש
גליון 8

ת. א. קצ"ת.
ה. פ"א יפה.⁸

ש. אם אכן גם במנין לסליחות בחצות לילה יש ענין זה שהקב"ה כועס כשאינן מניין בשעה שקבעו להתפלל, לפי"ז התעוררתי לאיזה הרגש נורא, הרי בסליחות באים לבקש מהקב"ה סליחה, "לך ד' הצדקה ולנו בושת הפנים", א"כ איזה דבר נורא זה שעוד מאחרים לבוא ושוב כביכול מכעיסים את הקב"ה, וכי יש לזה צורה בכה"ג לבוא לבקש סליחה, הרי מיד מכעיסים אותו בעצם העזות שמאחרים לבקש סליחה בזמן שהמלך שחטאו נגדו כבר ממתין וממציא עצמו אלינו כדי לסלוח לנו, שחושב שאנו אמיתיים שרוצים לשוב אליו ובסוף רק מאחרים לבוא.

ת. אמת.

ש. הסתפקתי מה הדין כשיש מנין קטן מאד אבל באים לפני הזמן, ויש מנין אחר ברוב עם יותר גדול, אבל אין עשרה שבאים בזמן שקבעו להתחיל והקב"ה כועס, באיזה מנין עדיף להתפלל.

ת. בראשון.

ש. חז"ל אומרים במגילה ה' ע"א "איזו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין וכו'". ורש"י מפרש שהכוונה על עשרה בטלנים ממלאכה שנמצאים כל היום בבית הכנסת ובכך מונעים שהקב"ה לא יכעס כמו שמצינו שכועס הקב"ה כשבא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה. לכאורה קשה היכן מצינו שצריך לדאוג שתמיד יהיו עשרה לפני שהקב"ה מגיע על מנת שלא יכעס.

ת. מצוה.

ש. מה השייכות בין אם יש עשרה בטלנים כדי לקבוע מהו עיר או כפר.

ת. פנה פ"א.

ש. האם אפשר לדרוש מהציבור בבית הכנסת שיתנו כסף על מנת לדאוג שיהיו עשרה לפני שמגיע זמן תפלה כדי שהקב"ה לא יכעס.

⁸ בהזדמנות אחרת כעבור כמה שנים נשאל שוב בנוסח שונה ב' השאלות.

ש. בחז"ל בברכות מבואר שאם הקב"ה בא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה, מיד כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש וכו'. האם זה רק בתפילה או גם לגבי לימוד התורה בצבור.

ת. רק בתפילה.

ש. אם כביכול גם למנין לסליחות צריך לדאוג שיהיו עשרה בזמן שקבעו, וכשאינן עשרה אז הקב"ה כועס. התעוררתי לאיזה הרגש נורא, שעד כמה שענין הסליחות הוא לבקש מהקב"ה סליחה על כל מה שפגעו בכבודו, ודאי שזה חוצפה ופגיעה גדולה, שבזמן שכבר באים לבקש מחילה, פוגעים שוב בכבודו של הקב"ה. כי הקב"ה כביכול נמצא בזמן שקבעו, ומדוע באתי ואין איש, ואיך יראה בקשת סליחה באופן כזה ששוב פוגעים בכבודו, וא"כ חמור מאד לדאוג במנין של סליחות שיהיו עשרה לפני הזמן שקבעו להתחיל כדי שלא יהא מצב של בקשת מחילה מצד אחד, ומצד שני פגיעה בכבודו.

ת. נכון.

ש. מצינו בחז"ל בברכות שהקב"ה בשעה שבא לבית הכנסת ורואה שאין מנין הוא כועס מדוע באתי ואין איש. מעתה יש לעיין כיצד הדין במנין רק לסליחות בחצות לילה, וקבעו שעה מסוימת שיתחילו את הסליחות ועדיין אין מנין בתחילת השעה שקבעו, כי הציבור מאחר לבוא, האם שייך ע"ז ג"כ את דברי חז"ל שכביכול הקב"ה כועס.

⁷ הראוני שבשו"ת הרשב"א (סימן נ') נשאל, שבחז"ל מצינו שבא הקב"ה לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד הוא כועס. ונשאל הרשב"א, הרי אמרינן בברכות (ו' ע"א) דבעשרה שיושבים ולומדים שכינה קדמה ואזלא. א"כ איך הקב"ה יכול לכווס כשלא בא העשירי, הרי הוא בא תמיד לפני העשירי. מתרץ הרשב"א אין משיבין מן ההגדה. ועוד, פירוש קדמה ואזלא לא שתקדם לביאתן אלא שבא עמהם מיד כשהן באין ואינו ממתין עד שיבאו העשרה וישבו.

מ"מ מבואר לכאורה ברשב"א, שהדין שהקב"ה כועס כשאינו מוצא עשרה, אין זה רק בתפילה כי אם בתורה ג"כ, שהרי הדין שהשכינה מקדמת לבוא זה נאמר בעשרה שיושבים ועוסקים בתורה ולא בתפילה, ואם יש חילוק בין תפילה לתורה, אין מקום לקושיא, א"כ לכאורה מוכח מהרשב"א שהדין הזה לא נאמר רק בתפילה כי אם גם בתורה.

בס"ד
גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת ויגש
גליון 8

ת. כן.

ש. מדוע בזמנינו לא שמענו שצריך לדאוג שיהא עשרה בטלנים כדי שהקב"ה לא יכעס.

ת. בזמנינו יש הרבה בטלנים.

ש. חז"ל בבב"ק פב' ע"א מביאים שעזרא תיקן לקרוא עשרה פסוקים כנגד אותם עשרה בטלנים. מה הענין לקרוא פסוקים כנגד אותם עשרה בטלנים.

ת. א. שיש צד דברי תורה.

ב. ראויים לתפילה.

ש. עוד יותר קשה, הרי בעיר גדולה מסתמא היה להם הרבה בתי כנסיות להתפלל, ומה עוזר שדאגו שיהיה בכל העיר הזו עשרה בטלנים, מה יהיה עם שאר בתי כנסיות ששם הקב"ה יוכל לכעוס.

ת. בכל בית הכנסת.

ש. עוד יותר קשה, מדוע לאותם צדיקים שכל היום בבית הכנסת ודואגים שעי"כ הקב"ה לא יכעס על כל המתפללים, נקראים בשם בטלנים, הרי היה עדיף לקרוא להם בשם יותר מכובד, כי בטלן בחז"ל זה כשאדם לא עושה כלום.

ת. הוא שם גדול מאד.